

Türkiye’de Sosyalizm Tartışmaları ve TİP II, “TİP Sorunsalı”

Cem Eroğul

TİP NEYDİ?

Türkiye İşçi Partisi, biçimsel olarak, 13 Şubat 1961’de on iki sendikacı tarafından kuruldu. Gerçek kuruluş günü ise, Mehmet Ali Aybar’ın parti genel başkanlığını üstlendiğini duyurduğu, 9 Şubat 1962 günüdür.

19 Nisan 1962’de parti tüzüğü kabul edildi. Tüzüğün, partinin niteliğini, amacını ve temel örgütlenme ilkesini düzenleyen 2., 3. ve 53. maddelerini Aybar yazdı. Bu maddelerde, özetle şöyle deniyordu: ‘TİP, işçi sınıfının demokratik öncülüğünde, emekçi sınıf ve katmanları yasal yoldan siyasal erke götürecektir. Amacı, emekçi halk yığınlarını yurt işlerinde söz ve karar sahibi kılmaktır. Partinin bu niteliğinin gereği olarak, bütün örgenlerde görev alacakların yarısının, kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için emekgücünü üretim araçları sahiplerine satarak yaşayanlardan ya da işçi sendikaları yönetiminde görev alanlardan, seçilmiş olması gözetilir.’ Görüldüğü gibi, tüzüğün bu maddeleriyle, TİP, o günlerde bu açıkça söylenemese de, gerçekte marksist bir sosyalist parti olarak kurulmuş bulunuyordu.

KISA TARİHÇE

TİP'in örgüt olarak geçirdiği başlıca aşamalar şöyle sıralanabilir: a) 17 Kasım 1963'te yapılan ve dokuz ili kapsayan yerel seçimlerde, ilk radyo konuşmaları; b) 9-10 Şubat 1964'te, İzmir'de toplanan Birinci Büyük Kongre'de parti izlencesinin ve çift sandıkta (aydınlar ve işçiler için ayrı) seçim ilkesinin kabul edilmesi; c) 10 Ekim 1965 seçimlerinde partinin on beş milletvekili ile meclise girmesi; ç) 1965'teki %2,83'lük oy oranının 1966 ve 1968 kısmi Senato seçimlerinde, sırasıyla %3,79 ile %4,37'ye yükselmesi; d) 30 Eylül 1966'da Ankara'da toplanan Birinci Olağanüstü Kongre'de, örgüt temsilinin büyük oranda artırılması; e) 20-24 Kasım 1966'da, Malatya'da yapılan İkinci Büyük Kongre'nin, Milli Demokratik Devrimcilere karşı genel merkezin yengisiyle sonuçlanması; f) 13 Şubat 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun kurulması; g) 16 Ekim 1968'de, Aybar'la yol ayrımının ilk adımı olan beşli önergenin (Nihat Sargın, Behice Boran, Minnetullah Haydaroğlu, Sadun Aren, Şaban Erik imzalarıyla) Merkez Yönetim Kurulu'na verilmesi; ğ) 9-12 Kasım 1968'de Ankara'da toplanan Üçüncü Büyük Kongre'de, tarafların ilk açık hesaplaşmasında Aybar'ın üstün gelmesi; h) 28-29 Aralık 1968'de, yine Ankara'da toplanan İkinci Olağanüstü Kongre'de, Aren-Boran muhalefetinin, üstün gelememekle birlikte yönetime girmeyi başarması ve parti tüzüğüne ilk kez "sosyalist" sözcüğünün eklenmesi (daha önce bu sözcük, ilk kez Malatya Kongresinde, bir kongre kararında geçmişti); ı) 15 Temmuz 1968: Altıncı Filo olayları, Vedat Demircioğlu'nun ölümü; i) 16 Şubat 1969: Kanlı Pazar; j) 2 Ekim 1969 genel seçimlerinde TİP'in oylarının %2,56'ya düşmesi ve yalnızca Aybar ile Rıza Kuas'ın seçilebilmesi; k) 9-10 Ekim 1969: FKF'nin DEV-GENÇ'e dönüşmesi (ve bunun üzerine, Sosyalist Gençlik Örgütü'nün, SGÖ'nün, kurulması); l) 15 Kasım 1969, Aybar'ın genel başkanlıktan ayrılması; önce bir ayli-

đına Mehmet Ali Aslan'ın, sonra da Şaban Yıldız'ın genel başkan olması; m) 13 Eylül 1970'te, içinde Mahir Çayan'ın da bulunduğu bir kalabalığın genel merkezi basması; n) 29-31 Ekim 1970, Dördüncü Büyük Kongre: "Kürt Halkı" kararı ve Behice Boran'ın genel başkanlığı; o) 8 Ocak 1971, "Faşizme Hayır!" haftası; ö) 14 Şubat 1971'de, Aybar'ın partiden ayrılması; p) 12 Mart 1971 muhtırası; r) 22 Mayıs 1971: parti üst yönetiminin tutuklanması; s) 20 Temmuz 1971: kapatılma kararı. (Hapisteki yöneticiler, af yasasının kimi düzenlemelerinin Anayasa Mahkemesi'nce iptalinden sonra, 12 Temmuz 1974'te serbest bırakıldılar.)

BAŞLICA SORUNLAR

Kuruluşundan kapanışına dek TİP'in karşılaştığı en önemli sorunlar şöyle sıralanabilir:

TİP'in *birinci* büyük sorunu marksizmi kendi üyelerine benimsetmek olmuştur. O dönemde egemen sınıfların yaratmış olduğu düşüğüsel baskı öylesine amansızdı ki, birinci kongrede Aybar, sosyalistlerin Batı'da siyasal erke tırmanışlarına örnek olarak, Fransa'da Gaston Defferre'i, İngiltere'de Harold Wilson'u, Almanya'da Willy Brandt'ı göstermek zorunda kalmıştı. Parti, ancak Malatya kongresinde "sosyalizm" sözcüğünü ilk kez kullanabilmiş ve ancak 1968'de bu sözcüğü tüzüğüne alabilmişti. Ben 1964'te Mülkiye'yi bitirdiğimde, marksizmden tamamen habersizdim. O günlerde, İşçi partili gençler arasında, "sosyalistiz, komünist değiliz" söylemi yaygındı. Gençliğin büyük çoğunluğu Nazım'ı hemen hemen hiç bilmiyordu. Gerçi TİP, tüzüğüne ve izlencesine bakılırsa, marksist bir parti olarak kurulmuştu. Ne var ki, başlangıçta, üyelerin çok büyük çoğunluğu, bunun ne anlama geldiğini algılamaktan uzaktı. Dolayısıyla, ilk büyük sorun, partinin gerçek kimliğinin kendi üyelerine öğretilmesiydi. Bu, hiç de kolay bir iş değildi.

TİP'in *ikinci* sorunu, topluma meşruiyetini kabul ettirmektir. Bu, canavarlarla dövüşmek türünden bir sorundu. 11 Kasım 1962'de, Beyazıt'ta, Beyaz Saray toplantısının basılmasıyla başlayan şiddet, sonuna dek hiç dinmedi. 22 Aralık 1962'de TÜRK-İŞ, Seyfi Demirsoy'un genel başkanlığında, hedefi açıkça TİP olan bir Komünizmi Telin Mitingi düzenledi. TİP'liler, sürekli olarak, Rus uşağı, vatan haini, din düşmanı, aile düşmanı komünistler olarak sergilendiler. TİP'in, hem kıskırtma tuzağına düşmemesi, hem de kendini koruması gerekiyordu. TİP, büyük çabalarla, bunu artan ölçüde başardı. 1965 seçimlerinden sonra mecliste grup kurabilmiş olması, kendisine önemli bir güç sağladı. Daha sonra gelişen MDD'cilerin saldırıları karşısında, SGÖ'lü gençler partiyi artan bir etkenlikle korumasını öğrendiler. Yine de sonuna dek TİP, kaba kuvvetle baş etmek sorunuyla karşı karşıya bırakıldı.

TİP'in *üçüncü* büyük sorunu işçi sınıfını kazanmaktır. Daha ilk gününden başlayarak TİP bu uğurda büyük çabalar harcadı. Bu çok güç işte, sendikacılar, hem yardımcı, hem de köstekleyici bir rol oynadılar. Partinin sendikacılar tarafından kurulması, yönetimde her zaman sendikacıların bulunması, elbette işçi ortamına girilmesini kolaylaştıran bir öğeydi. 13 Şubat 1967'de DİSK'in, TİP'li sendikacılarca kurulması da çok önemli bir destek oldu. Ne var ki sendikacılar, partinin doğrudan doğruya sıradan işçi ile bağ kurmasında gönüllü davranmadılar. Örneğin 15-16 Haziran 1970 direnişini, TİP yöneticilerinin, ancak olaylar başladıktan sonra öğrenmiş olması çok ilginçtir. Yine de, ne olursa olsun, marksist yönetimini koruyabildiği sürece, TİP'in işçilere yakınlaşma çabalarının eninde sonunda meyva vermesi beklenebilirdi. Bu yolda, az da olsa, bir ilerleme sağlanmıştı. Bu çok güç iş, ancak zamanla başarılabilirdi. Bu işte TİP'in esaslı bir yanlış yoktu. Ancak, yeterli zamanı olmadı.

TİP'in *dördüncü* büyük sorunu, sol kamuoyuna kendi çizgisinin doğruluğunu kabul ettirmektir. Küçük burjuva devrimbazlığının hep üstün olduğu bir ülkede bu iş çok güçtü. Önce YÖN'cülerle cebelleşmek gerekti. (YÖN, Aralık 1961-Haziran 1967 arasında 222 sayı çıktı. Haziran 1963-Eylül 1964 arasında 16 ay kapalı kaldı.) YÖN çizgisinden kaynaklanan tehdit 9 Mart 1971'e dek sürdü. Ancak asıl tehlike, Mihri Belli'nin başını çektiği MDD'cilerden geldi. 1968'den başlayarak, üniversite gençliği de devrimbazlığa kaydđ. 1969 seçimlerinde TİP umulan sonucu alamayınca da, yasa dışı devrim yolu, partiyi ele geçirememekle birlikte, sol kamuoyunda üstün geldi. Egemen sınıfların, Ülkücülerini solun üstüne salmasıyla birlikte, işin içinden çıkılması olanaksız bir kargaşaya doğdu. TİP bu savaşımlı kaybetti.

TİP'in *beşinci* büyük sorunu, kendi yönetimini marksist çizgide tutmaktır. 1968 güzüne dek, bu yolda başarıyla ilerlendi. Ancak, Aybar'ın marksizmden vazgeçmesi, parti için çok büyük bir tehlike yarattı. Parti, çok güç koşullarda, bu sapmaya karşı direnme gücünü gösterdi. Aybar'la Ekim 1968'de başlayan kapışma, Ocak 1970'te, EMEK çizgisinin yengisiyle sonuçlandı. Ancak, bu denli yıpranan parti, bu kez dördüncü kongrede Kürtçülere aşırı ödün vermek zorunda kaldı. O güne dek sınıfsal anlamda kullanılan "halk" sözcüğü, budunsal (etnik) anlamda kullanılmaya başlandı. Cumhuriyet yönetimlerinin "baştan beri faşist" oldukları ilan edildi. Böylece faşizm çözümlemesinde de marksizmden ayrıldı. "Kürt halkının", anayasal haklarına ek olarak, "diğer tüm demokratik özlem ve isteklerinin" destekleneceği bildirilerek, tek ulus ilkesine gölge düşürüldü. Bu yeni tumağa koşut olarak sosyalistler, "Kürt" ya da "Türk" olarak nitelenmeye başlandı. (Budunsal kimlikle ulusal kimlik aynı düzeye çıkarıldı.) Bu yolla Türklüğün de budunsal bir anlamı olabileceği düşündürülmeye başlandı. Kısacası, sınıf savaşımına çomak

sokabilecek bir süreçte girildi. Aybar sapmasının partiye ödettiği en ağır bedel işte bu oldu.

TİP'in *altıncı* büyük sorunu, faşizmin önünü kesmekti. Ege-men sınıfların kışkırtma tuzaklarına balıklama dalan devrimbazlık karşısında, partinin bu savaşı kazanma olanağı yoktu. Ancak, Aybar işi, partiyi, en zorlu günlerde aşağı yukarı bir buçuk yıl uğraştırmamış olsaydı, yine de gerekli önlemler belki alınabilirdi. Az bir olasılık da olsa, fırtına parti kapatılmadan atlatılabilirdi. Hiç değilse parti, kapatılmaya hazırlıklı olabilirdi: genel merkez binası bir vakfa devredilebilirdi; faşizm günlerinde görev yapacak, üye dizelgelerini (listelerini), parti mallarını koruyacak, insani dayanışmayı sağlayacak bir koşut örgüt kurulabilirdi. (Bunlar önerildi de.) Bu kadarcığı yapılabilseydi, faşist dalga geri çekilmeye başladığında, sosyalist hareket kapının elinde kalıp parçalanmaz, bütünlüğünü korumuş olarak yeniden doğrulanabilirdi. Olmadı. TİP'in kapatılması, tam bir yenilgi ile sonuçlandı.